

HETTONIS CAPITULARE.

(Hartzheim, Conc. Germ.)

Hæc capitula quæ sequuntur Hetto Basileensis Ecclesiæ antistes, et abbas cœnobii quod Augia^a dicitur, presbyteris suæ diœcesis ordinavit : quibus monstrentur qualiter se ipsos ac plebem sibi commissam caste et juste regere, atque in religione confirmare debeant.

I.

Primo omnium discutienda est fides sacerdotum, qualiter credant, et alios credere doceant; ubi et exempla proponenda sunt, quatenus a creatura Creator, quantumcunque possit intelligi.

II.

Secundo jubendum, ut Oratio Dominica, in qua omnia necessaria humanæ vitæ comprehenduntur, et Symbolum apostolorum, in quo fides catholica ex integro comprehenditur, ab omnibus discatur tam latine, quam barbarice^b : ut quod ore profitentur, corde credatur et intelligatur.

III.

Tertio, intimum est ut ad salutationes sacerdotales congruæ responsiones discantur, ubi non solum clerici, et Deo dicatæ, sacerdotali responsionem offerant, sed omnis plebs devota consona voce respondere debet.

IV.

Quarto, ut fides Athanasii a sacerdotibus discatur; et ex corde^c die Dominico ad horam recitetur.

V.

Quinto, ut sciant quid sit sacramentum baptismatis, et confirmationis, et quale sit mysterium corporis et sanguinis Domini : quomodo in eisdem mysteriis visibilis creatura videtur, et tamen invisibilis salus ad æternitatem animæ subministratur, quæ in sola fide continetur.

VI.

Sexto, quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est sacramentarium, lectionarium, antiphonarium, baptisterium, computus, canon pœnitentialis, Psalterium, homiliæ per circulum anni Dominicis diebus, et singulis festivitibus aptæ. Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit : quia valde periculosæ sunt evangelicæ minæ, quibus dicitur : *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt* (Matth. xv).

VII.

Septimo, ut sciant tempora legitima ad baptizandum in anno; id est sabbato sancto Paschæ : ut illa trina mersio in baptismate imitetur triduanam mortem Domini, clarificatam resurrectione. Et idcirco usque ad octavum diem ipsa regeneratio sacra ab

^a Augia Dives, cœnobium est ord. S. Benedicti ad Rhenum, in diœcesi Constantiensi.

^b Id est, Germanice, qua lingua loquebantur Franci, et ideo Latinis barbari dicti.

^c Pro memoriter.

A omni populo Christiano celebrabitur. Aliud vero tempus baptismatis sabbato sancto Pentecostes celebrandum est. Si vero necessitas contigerit, omni tempore subveniendum est, quia necessitas vix habet legem : et ut vas ad fontem baptismatis, quod ad reliquos usus, nullatenus assumatur.

VIII.

Octavo, pronuntiandum est ut sciant tempora feriandi per annum; id est, omnem Dominicam a mane usque ad vesperam, ne judaismo capiantur. Feriandi vero per annum isti sunt dies, ut supra orsumus : Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Joannis evangelistæ, Innocentium, octava Domini, Theophania, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha, sicut superiori capitulo comprehensum est : Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sabbatum sanctum Pentecostes, sancti Joannis Baptistæ, duodecim apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri et Pauli, qui Europam sua prædicatione illuminaverunt : Assumptio sanctæ Mariæ, Dedicatio basilicæ sancti Michaelis archangeli, dedicatio cujuscunque oratorii, seu cujuslibet sancti, in cujus honore eadem ecclesia fundata est, quod vicinis tantum circummorantibus indicendum est, non generaliter omnibus. Indictum vero jejunium^d, quando a palatio, vel a domo fuerit denuntiatum, ab omnibus generaliter observetur. Reliquæ vero festivitates per annum, sancti Remedii, ^e sancti Mauricii, sancti Martini, non sunt cogendæ ad feriandum, nec tamen prohibendum, si plebes hoc caste et zelo Dei cupiunt exercere.

IX.

Nono, jubendum est iisdem sacerdotibus ut non permittant secum mulieres habitare extraneas juxta Nicænum concilium^f, nisi eas tantum in quibus suspicio nulla malæ famæ oboriri potest.

X.

Decimo, ut tabernæ non ingrediantur, nec sedendo domi, nec in itinere occupati. Si vero necesse habent ibidem aliquid emendi, missos suos dirigant, et oblata in aliam domum conferant, et cum gratiarum actione fideliter percipiant.

XI.

Undecimo, ut placita sæcularia non observent,

^d A regibus Francorum indicta fuisse subditis jejunia, leges apud Gregor. Turonensem L. xix, cap. 2.

^e Forte, S. Remigii.

^f Nicænum concil., can. 3, tomo 1, pag. 137.

nec fidejussores existant: nec canes ad venandum, nec accipitres, vel falcones, nec sparvarios, nec uli-
 ens ludi, aut spectaculi licentiam habeant: sufficit enim eis quod in Psalmo legitur: *In lege Domini esse eorum voluntatem, et in lege ejus meditari die ac nocte* (Psal. 1); et quod in Apostolo præcipitur: *Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit* (11 Tim. 11, 4).

XII.

Duodecimo, ut sciant quia nemo per pecunias ordinandus est, nec per munera ecclesiam debet occupare: quia si factum fuerit, et ipse, et ordinator ejus deponendi sunt; quia manifestum est, eos, qui talia agunt, Simoniaca hærese ægrotare: et talem non per ostium in ovile ovium juxta Evangelii verba, sed ascendentem alimnde furum esse et latronem. Et non solum ipsi, qui hoc faciunt, sed et qui consentiant facientibus, excommunicandi sunt.

XIII.

Tertio decimo, ut nullus vagantem ex alia parochia audeat recipere, aut secum commorandi, aut missam celebrandi, nisi permissione nostra: nec ullius ecclesie aut plebis gubernacula suscipiendi, nisi præveniente conscientia nostra; a qui secus fecerit, excommunicabitur.

XIV.

Quarto decimo, ut in tuguriis, ecclesiis non consecratis, vel in domibus, nisi forte visitandi gratia in infirmitate detentis, missarum mysteria non celebrent. Quod si fecerint, propter inobedientiam degradandos se sciant.

XV.

Quinto decimo, quod decima, quæ a fidelibus datur, Dei censo b nuncupanda est, et Deo ex integro reddenda. Cujus tertia pars secundum canonem Toletanum c, episcoporum debet esse. Nos vero hac potestate uti nolumus, sed tantum quartam partem, juxta constituta Romanorum pontificum, et observantiam sanctæ Romanæ Ecclesie, de eadem habere volumus; quod si quis contentiosus inde repertus fuerit, sive ille clericus, sive diaconus sit, communione privabitur, et synodali censura judicabitur.

XVI.

Sexto decimo, ut nunusquisque hoc provideat ut mulieres ad altare non accedant, nec ipsæ Deo dicte in nullo ministerio altaris intermiscantur. Quod si pallæ altaris lavandæ sunt, a clericis abstrahantur d, et ad cancellos feminis tradantur, et ibidem repetantur. Similiter et e presbyteri, cum oblata ab eisdem mulieribus offeruntur, ibidem accipiantur, et ad altare deferantur.

XVII.

Septimo decimo, ut ipsi sacerdotes verbo et

a Desunt alia verba: nempe *dei facultatem, vel faciat potestatem.*

b *Census forte legendum.*

c *Concilium Toletanum nonum.*

d *Ab altari nempe.*

e *Pro a Presbyteris.*

A exemplo prædicent, ut nullus usuras accipiat, nec sesculpa, nec speciem pro specie. Quia valde infidelis et rebellis Dei jussionibus est, qui hoc agit: quod omnibus Christianis æque interdictum esse dignoscitur, maxime tamen sacerdotibus, qui formæ et exemplum fidei omnibus esse debent.

XVIII.

Decimo octavo, ut nullus ordinatus, sive ordinandus migret de sua parochia ad aliam, nec ad limina apostolorum causa orationis, ecclesie suæ cura delicta f, nec ad palatium causa interpellandi: nec a communione suspensus ab alio communionem recipiendi, sine permissione et præsentia episcopi sui: quod si fecerit, nihil valet hujusmodi communio, aut ordinatio, aut demigratio. Et hoc omnibus fidelibus denuntiandum: ut, qui causa orationis ad limina beatorum apostolorum pergere cupiunt, domi constentur peccata sua, et sic proficiantur: quia a proprio episcopo suo, aut sacerdote ligandi aut exsolveendi sunt, non ab extraneo.

XIX.

Nono decimo, ut aliud in ecclesia non legatur g aut cantetur, nisi ea quæ auctoritatis divinæ sunt, et Patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa h angelorum nomina colant, sed ea tantum quæ prophetica, et Evangelica docet Scriptura: id est, Michael, Raphael.

Nec diversa sentiant in judiciis pœnitentium, cum unus minus, alter vero majus, alteri adulando, alteri detrahendo placere velit: sed considerata qualitate personæ juxta modum culpæ agatur censura vindictæ.

XX.

Vigesimo, admonendi sunt ut perpendant quidquid a fidelibus datur, redemptio peccatorum est: ideo non gloriantur talibus sumptibus uti, sed magis emineant, quod in Veteri Testamento sacerdotibus dictum est: *Iniquitatem populi eos debere portare* (Num. xviii, 1, 23). Et ideo cum magno timore solliciti sint, quorum donis participantur: quia magnum periculum est fieri vitæ alienæ, qui nescit tenere moderamina vitæ suæ.

XXI.

Vigesimo primo, ut sciant et intelligant quid sit incesti crimen: et hoc unusquisque in sua parochia provideat, ne fiat; et si factum fuerit, quantum celerissime potuerit, emendetur; id est, nullus sibi accipiat de propinquitate usque in quinto genu i. Quod si ignoranter factum fuerit, non facile credatur, sed judicio Dei examinetur: et non separentur in quarto genu, sed in pœnitentia cunctis diebus conjunctionis suæ perseverent. Similiter et vir duas uxores inter se simili ratione conjunctas, aut uxor duos viros inter se eodem modo conjunctos, aut cumpater, aut

f *Pro derelicta.*

g *Burchardus, lib. v, cap. 198.*

h *Vide Tomi I concilii Romani decreta de angelorum nominibus pag. 65.*

i *Pro gradu vel generatione quinta.*

commater, filiolus, aut filiola spiritualis de fonte, aut de confirmatione, aut Deo dicata, aut alterius uxor vivente marito, aut alterius maritus vivente uxore. His talibus nulla ratione in matrimonium licitam est conjungi. In primo vero genu, vel secundo, si inventi fuerint scelus perpetrasse fornicationis, matrimonii jura ulterius se sciant funditus perdidisse. In tertio vero genu si inventi fuerint tali crimine pollutos esse, digna poenitentia eos subsequatur et tamen matrimonii jura eis non vicissim ^a, sed ad alios non negentur. Ubi vero mancipia non unius, sed diversæ potestatis juncta fuerint, nisi consentientibus utrisque dominis, hujusmodi copulatio rata non erit. Quidquid vero negligendo sentitur, et virtute, qua potuerit, non emendetur; nam hujus copulæ auctor erit, qui huic negligendo consentit. Plura sunt, quæ ad incesti crimen scribi poterant, sicut in matre et filia, et noverca, et pene innumera, quæ menti ad scribendum non occurrunt. Hujusmodi tamen et his similibus personis copulæ maritalis in sempiternum subtrahitur.

XXII.

Vigesimo secundo, admonendi sunt ut sciant populis denunciare quæ sint opera misericordiæ cum fructibus suis, quæ evangelica et apostolica pagina complectitur, quibus pervenitur ad vitam: quæve opera iniquitatis cum fructibus suis multiplicibus, quibus calle sinistro ad æternum tenditur interitum. Et ut perjurii crimen omnimodo devitent: quia non solum in Evangelio vel reliquiis sanctorum crimen

^a Pro, non inter se in eodem gradu jungantur.

A perjurii, sed in veritate, quæ Deus est (si mentitur) perpetrare dignoscitur.

XXIII.

Vigesimo tertio, admonendi sunt ut sciant quia in Ecclesiis quibus præsumt sponsi facti sunt: et ideo omni vigilantia qualiter eas decorent, et eis incessanter deserviant, totius vitæ suæ vigilantiam impendant.

XXIV.

Vigesimo quarto, ut horas canonicas, tam nocturnas quam diurnas, nullatenus prætermittant. Quia sicut Romana Ecclesia psallit, ita omnibus ejusdem propositi viam tendentibus ^b faciendum est. Et non solum Novi Testamenti documenta sunt eandem formulam observandi, sed etiam Veteris Testamenti, patet ratio: quia Propheta spiritu Sancto instinctus profert: *Septies in die laudem dixi tibi: et, media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxviii, 62, 164).

XXV.

Vigesimo quinto, ut plebibus denuntient, qui filios, et filias spirituales quos in baptismate suscipiunt, et eis fidejussores et sponsores existunt, et pro eis diabolo, cui antea mancipati fuerant, abrenuntiant, et ideo, usque cum adulti fuerint, et eis fidei suæ sponsonem et abrenuntiationis exposuerint et reddiderint, in sua providentia habeant. Et quod illi pro eis sponponderant, ab eis eadem responsa ex integro exigant.

^b Forte tenentibus.

APPENDIX.

DIPLOMA LUDOVICI PII IMPERATORIS

Concessum Hettoni episcopo Basileensi pro monasterio Sintleozesavia, sive Richenau, die 14 Decembris anni 816.

(Apud Grandidier, *Hist. de Strasbourg*, t. II, p. 16.)

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus, divina ordinante providentia, imperator Augustus.

Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantes beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Proinde noverit industria, seu utilitas omnium fidelium nostrorum

^a Id est, Richenau abbatia, dicta Sintleozesavia a nobili Suevo Sintlaus Alemanniæ præfecto, qui fundum prædictæ abbatiæ S. Pirminio fundatori concessit. *Augia*, *Ow*, *Au* Teutonice significat prædium. Monasterium primo appellabatur Sintlausowa, deinceps *Augia*, tandem succedente tempore propter divitias illius *Augia* *vives*, sive Richenau. Prædicta abbatia hodie est unita mensæ episcopali Constantiensi. De incrementis *Augiæ* divitis consule Eccardum, tom. I *Comment. de rebus Franc. orient.*, pag. 348, et Calmeti *Diarium Helveticum*, pag. 93.

tam præsentium quam et futurorum, quia vir venerabilis Hetto Basileensis Ecclesiæ episcopus et abbas monasterii Sintleozesavia ^a, quod est situm in ducatu Alamanniæ, in pago videlicet Undresinse ^b, constructum in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ semperque virginis et sancti Petri principis apostolorum, obtulit obtutibus nostris immunitates domni et genitoris nostri Caroli bonæ memoriæ piissimi Augusti ^c, in quibus invenimus insertum quomodo

^b De pago Undresinse tacent Besselins, in præfatio Chronici Gotwicensis, nec non ejus antecessor Paullinus, de pagis veteris Germaniæ. Multos quidem illi eruditi viri omiserunt pagos, quos sensim detegunt inedita diplomata. Pagus vero Undresinse comprehendebat circumjacentem regionem lacu Constantiensi, dicto *Untersee*. Lacus enim Constantiæ, alias dictus Bodamicus, sive Podamicus (*der Bodensee*, vel *Bodmer See*) dividebatur in duas partes, scilicet superiorem *Obersee*, et inferiorem *Untersee*.

^c Exstat apud Crusium, in *Annalibus Sævicis*.